

Міла Ю. Разінкова*

ЗОВНІШНЯ БОРГОВА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У статті визначено особливості зовнішньої боргової безпеки в системі економічної безпеки держави. Визначено місце зовнішньої боргової безпеки в системі національної та економічної безпеки. Проаналізовано стратегії різних країн щодо забезпечення економічної стабільності. Визначено змістовні характеристики безпеки зовнішнього боргу. Розглянуто аспекти управління зовнішнім боргом.

Ключові слова: борг, безпека, зовнішня боргова безпека, економічна безпека, національна безпека, держава.

Рис. 1. Лім. 10.

DOI: 10.32752/1993-6788-2022-1-247-88-94

Mila Yu. Razinkova

EXTERNAL DEBT SECURITY IN THE STATE ECONOMIC SECURITY SYSTEM

The article defines the features of external debt security in the system of economic security of the state. The place of external debt security in the system of national and economic security is defined. The strategies of various countries to ensure economic stability are analyzed. The meaningful characteristics of foreign debt security are determined. Aspects of external debt management are considered.

Keywords: debt, security, external debt security, economic security, national security, state.

Peer-reviewed, approved and placed: 15.01.2022.

Постановка проблеми. Безпека зовнішнього боргу відіграє важливу роль в економічній безпеці будь-якої країни. Забезпечення прийнятного рівня зовнішнього боргу сприяє не лише економічній стабільності, а й національній економічній безпеці, зменшуючи ризик дефолтів і фінансових криз, впливаючи на довіру інвесторів, довгострокове економічне зростання та гнучкість політики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Заглиблюючись у літературу про статус і роль гарантій зовнішнього боргу, можна побачити синтез теоретичних основ, емпіричних досліджень, які дозволяють всебічно зрозуміти динаміку цього явища. У ширшому контексті економічної безпеки будь-якої країни безпека зовнішнього боргу є ключовим аспектом.

Теоретичні засади, сформульовані дослідниками (зокрема, К. Рейнхарт, К. Рогофф [1], О. Карапетян. С. Рибак [2]), зосереджують увагу на необхідності узгодження політики зовнішнього боргу з економічними цілями для забезпечення стійкості держави. У цьому контексті стає очевидним складний баланс між залученням зовнішніх ресурсів розвитку та ризиками, пов'язаними з накопиченням боргу.

Метою дослідження є вивчення особливостей зовнішньої боргової безпеки в системі економічної безпеки держави.

Основні результати дослідження. Порівнюючи вигоди та ризики залучення зовнішнього державного боргу, І. Мороз [3] зазначив, що забезпечення

* University of Customs and Finance. Ukraine.

зовнішнього боргу відіграє ключову роль у: фінансовій стабільності; довірі інвесторів; довгостроковому економічному зростанні; гнучкості політики.

Варто зазначити, що в науковій літературі можна зустріти поняття «боргова стійкість», яке вчені часто ототожнюють з поняттям боргової безпеки. Вчені ототожнюють поняття «національна боргова безпека» з поняттям «національна боргова стійкість». Однак ми вважаємо, що в контексті державних фінансів та економіки це дві споріднені, але різні концепції. Серед них концепція "національної боргової безпеки" стосується національного захисту від ризиків, що виникають через зростання боргу. Концепція «національної боргової стійкості» означає здатність країни забезпечити стійке управління державним боргом без шкоди для фінансової стабільності та макроекономічної рівноваги. Одна з головних відмінностей між цими концепціями полягає в тому, що «боргова безпека» розглядає загальну ситуацію з боргом і управління ризиками, тоді як «боргова стійкість» зосереджується на стабільності фінансової ситуації в країні, особливо в контексті виплати боргу. Такі емпіричні дослідження виявляють вплив зовнішнього боргу на економічну безпеку в конкретному національному контексті завдяки кількісному аналізу наступних показників: співвідношення боргу і ВВП разом з платежами з обслуговування боргу. Ці дослідження виявляють різний ступінь вразливості країн до їх зовнішнього боргу. Дослідження О.Сташук та І. Боричевської [4], Г. Філатової та Ф. Журавки [5] зосереджені на стратегіях управління та пом'якшення ризиків, пов'язаних із зовнішнім боргом, що мають практичний характер. Їхнє дослідження ефективності інструментів оцінки ризиків, систем раннього попередження та адаптивної політики дає цінну інформацію. Ці висновки роблять значний внесок у розуміння того, як країни можуть проактивно вирішувати проблеми, пов'язані із зовнішнім боргом.

На глобальному рівні в науковій літературі наголошується на постійній темі міжнародного співробітництва та взаємодії з багатосторонніми інституціями. М. Слатвінська, В. Коваленко, С. Шелудько, Ю. Кулікова та інші науковці наголошували на важливості співпраці з такими організаціями, як МВФ та Світовий банк. Ця співпраця поширюється на ведення переговорів про пільгові умови, реструктуризацію боргів та отримання фінансової допомоги, що особливо важливо під час економічного спаду. Крім того, ми відзначаємо, що в літературі постійно наголошується на важливості прозорості та належності в управлінні зовнішнім боргом. Важливість відкритої комунікації, громадської обізнаності та ефективних управлінських структур стала очевидною в працях В. Дудчекно [6] та І. Молотка [7]. Ці елементи мають вирішальне значення не лише для побудови довіри, але й для управління та підзвітності з питань зовнішнього боргу. Дослідження Р. Богмана та С. Блока [8] присвячено аналізу викликів, які постають у сучасному глобальному економічному ландшафті. Ці виклики включають вплив геополітичних подій, зміни процентних ставок і зміну ролі нетрадиційних кредиторів. Визнання та розуміння цих проблем має вирішальне значення для адаптації стратегій безпеки зовнішнього боргу до динамічного характеру міжнародної фінансової системи.

Щодо законодавчих положень стосовно статусу та ролі боргових гарантій у системі економічної безпеки, варто зазначити, що в Україні діють «методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» [9]. Документ спрямований на визначення рівня економічної безпеки країни. Для отримання достовірних та обґрунтованих показників рекомендується затвердити перелік основних індикаторів стану національної економічної безпеки та їх порогових значень, а також порядок розрахунку комплексного індексу економічної безпеки. Важливо зазначити, що ці методичні рекомендації не є обов'язковими до виконання, а носять рекомендаційний характер. Відповідно до Методичних рекомендацій ключовою складовою національної економічної безпеки є боргова безпека [9]. Крім боргової безпеки до переліку компонентів для розрахунку зведеного індексу входять показники монетарної безпеки, бюджетної безпеки, валютного, банківського та небанківського фінансового секторів.

Щоб з'ясувати фактори, що впливають на розподіл показників, необхідно проаналізувати стратегії різних країн щодо забезпечення економічної стабільності.

В Чехії, Болгарії, Угорщині, Польщі та Словаччині вибір шляхів забезпечення економічної безпеки насамперед пов'язаний з геополітичною ситуацією, стратегіями економічного розвитку та регіональними тенденціями.

У Великій Британії положення про економічну безпеку включені в законодавство про оборонну політику, яке ґрунтується на оцінці національних інтересів і реалізується через захист національних інтересів. Підхід до економічної безпеки передбачає прогнозування та попередження економічних ризиків, у тому числі боргових.

У Латвії, Литві та Естонії положення економічної безпеки ґрунтуються на правових актах ЄС, підхід яких спрямований на реалізацію фінансово-економічної безпеки.

У Німеччині основні питання економічної безпеки регулюються директивами Міністерства оборони, які визначають контрольні функції держави та визначають стратегічні напрямки забезпечення економічної стабільності. Крім того, економічна безпека Німеччини також включає ефективне управління зовнішнім боргом і надання гарантій зовнішнього боргу. Управління зовнішнім державним боргом Німеччини зосереджується на розробці стратегій зовнішнього фінансування, оптимізації структури боргу та взаємодії з міжнародними кредиторами. Заходи з управління зовнішнім боргом спрямовані на забезпечення фінансової стабільності та уникнення зовнішніх боргових ризиків.

Стратегія економічної безпеки Румунії включає всі аспекти, пов'язані із забезпеченням боргової безпеки, враховуючи необхідність вжиття ефективних заходів для стабілізації макроекономіки, прискорення структурних реформ, залучення іноземних інвестицій та підтримки малого та середнього бізнесу. Стратегія спрямована на забезпечення стабільності фінансового та економічного секторів країни та зниження ризиків, пов'язаних із зовнішньою залежністю та умовами на міжнародних фінансових ринках. Таким чином, стратегія економічної безпеки Румунії спрямована на вирішення питань,

пов'язаних із безпекою боргу, особливо беручи до уваги потребу у фінансовій та економічній стабільності та здатність країни вирішувати економічні виклики.

У Франції Закон про національну безпеку регулює окремі аспекти економічної безпеки, спрямовані на зменшення вразливості економічної системи, збереження незалежності зовнішньої політики та усунення розривів у рівнях економічного розвитку. Незалежність зовнішньої політики в основному забезпечується ефективним управлінням зовнішнім боргом і наданням гарантій зовнішнього боргу. З точки зору управління зовнішнім державним боргом Франція може зосередитися на деяких стратегічних питаннях, таких як вибір найкращих фінансових інструментів зовнішнього фінансування, визначення термінів і умов погашення боргу, укладення вигідних угод з іншими країнами тощо. Заходи з управління зовнішнім державним боргом спрямовані на забезпечення стабільності фінансової системи та зниження ризиків, пов'язаних із зовнішнім боргом.

У США економічна та боргова безпека забезпечується через регулювання фінансового сектора та прийняття ефективних макроекономічних стратегій. Японія наголошує на стійкому економічному зростанні та стратегіях управління боргом для забезпечення фінансової стабільності. У Китаї економічна та боргова безпека підтримується шляхом активної участі в міжнародних фінансових установах та розробки стратегій фінансової стабільності.

У результаті країни мають різні підходи до економічної та боргової безпеки, що відображає їхні унікальні потреби та стратегії розвитку. Водночас боргова безпека також відіграє ключову роль у забезпеченні національної економічної безпеки. По суті, економічна безпека базується на ефективному управлінні та зниженні ризиків, пов'язаних із державним боргом. Підтримуючи зовнішню заборгованість на прийнятному рівні, боргова безпека формує основу фінансової стабільності, зменшуючи ймовірність дефолтів і фінансових криз, викликаних непосильним борговим тягарем. Крім того, боргова безпека серйозно впливає на довіру інвесторів на міжнародній арені. Глобальні інвестори зазвичай вважають країни з керованим зовнішнім боргом більш кредитоспроможними та надійними. Ця довіра полегшує доступ до міжнародних ринків капіталу, що є важливим чинником залучення іноземних інвестицій та забезпечення стабільного надходження капіталу в країну.

Наслідки боргової безпеки поширюються на довгострокове економічне зростання. Стале управління зовнішнім боргом запобігає надмірному використанню ресурсів для обслуговування боргу та дозволяє країнам стратегічно спрямовувати кошти на розвиток ключових секторів економіки. Це, у свою чергу, сприяє загальному економічному зростанню та стійкості. Тому на основі огляду наукової літератури покажемо місце боргових гарантій держави в системі економічної безпеки (рис. 1).

Таким чином, безпека зовнішнього боргу включає багатогранну основу, (управління ризиками, правова база, міжнародна співпраця). Це наріжний камінь економічної безпеки, забезпечення фінансової стабільності, залучення

інвестицій, сприяння довгостроковому зростанню, забезпечення гнучкості політики та, зрештою, внесок у загальну стабільність і безпеку економіки країни. Система національної (в тому числі економічної) безпеки країни враховує всі аспекти, що визначаються внутрішніми та зовнішніми чинниками (внутрішнє та зовнішнє середовище).

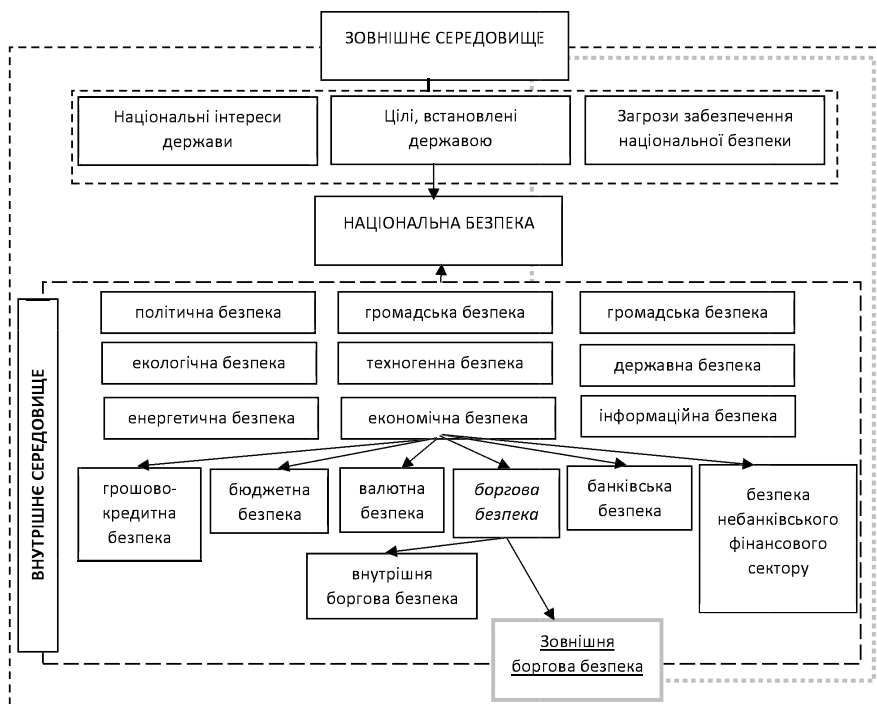

Рис. 1. Місце зовнішньої торгової безпеки в системі національної та економічної безпеки, розроблено автором

Варто також зазначити, що зовнішня національна безпека країни включає аспекти, пов'язані з [10]: формуванням міжнародних відносин (здатність управляти міжнародними відносинами, участь у міжнародних організаціях і дотримання міжнародних договорів, що впливають на зовнішню безпеку); захистом національних інтересів на міжнародному рівні; забезпеченням військової безпеки (здатність захищати територію та національні інтереси військовими засобами залежить від стану армії, наявності військової техніки та потенціалу для здійснення оборонної чи миротворчої діяльності); енергетичною та кібербезпекою (забезпечення енергетичної незалежності та захист кіберпростору є ключовими аспектами зовнішньої безпеки).

Внутрішня національна безпека країни, у свою чергу, враховує аспекти, які загалом спрямовані на забезпечення [10]: політичної стабільності (забезпечення стабільності політичної системи та внутрішньополітичної

ситуації є ключовим фактором внутрішньої безпеки. Політичні процеси, включаючи вибори, стабільність уряду та політичні реформи, впливають на здатність країни ефективно реагувати на виклики); економічної стабільності (забезпечення стабільності економічної системи, управління фінансами та здатність розвивати економіку є важливими для внутрішньої безпеки. Також необхідно враховувати такі питання, як безробіття, інфляція, податкова політика тощо); соціальної стабільності (соціальні умови, включаючи задоволеність, соціальну справедливість, освіту, медичне обслуговування та соціальне забезпечення тощо, впливають на внутрішню безпеку. Важливими аспектами є баланс між різними соціальними групами та усунення конфліктів).

З рис. 1 видно, що в системі зовнішньої національної безпеки країни безпека зовнішнього боргу виходить за рамки внутрішнього середовища і тісно пов'язана із зовнішнім середовищем. Іншими словами, безпека зовнішнього боргу визначається різними факторами, більшість з яких виходять за межі внутрішньої економічної системи країни та мають важливі зв'язки із зовнішнім середовищем, сформованим міжнародними фінансовими, торговельними та політичними відносинами. Зокрема, укладання кредитних угод, випуск облігацій та інші фінансові операції є ключовими факторами визначення рівня боргу та залежності економіки країни від світових фінансових інституцій. Позики, отримані кредиторами з інших країн або міжнародних організацій, часто залежать від обсягів торгівлі та умов, визначених міжнародними торговими угодами. Водночас геополітична стабільність та участь у міжнародних політичних об'єднаннях можуть впливати на умови отримання кредитів та управління зовнішнім боргом, надаючи таким чином країнам необхідну фінансову підтримку. Крім того, управління зовнішнім боргом також включає врахування валютних ризиків (пов'язаних з коливаннями обмінного курсу та позиками в іноземній валюті) та підтримку глобальної репутації, що може вплинути на здатність країни залучати нові інвестиції та отримувати міжнародну допомогу.

Висновки. Визначено ключові особливості та місце зовнішньої торговельної безпеки в системі економічної та національної безпеки держави. Проаналізовано стратегії різних країн щодо забезпечення економічної стабільності. Визначено змістовні характеристики безпеки зовнішнього боргу. Розглянуто аспекти управління зовнішнім боргом. В рамках системи економічної безпеки національної економіки безпека зовнішнього боргу є ключовим фактором, що визначає економічну стабільність і незалежність країни. Комплексний підхід до управління зовнішнім боргом передбачає раціональне використання фінансових ресурсів, врахування геополітичних та економічних факторів, дотримання умов міжнародних фінансових відносин. Загалом безпека зовнішнього боргу є вирішальним фактором у забезпеченні фінансової стабільності країни та її здатності відповідально та керовано виконувати свої зовнішні боргові зобов'язання.

1. Reinhart C.M., Rogoff K.S. The aftermath of financial crisis. American Economic Review. 2009. Vol.99. P. 466–472.

2. Карапетян О., Рибак С. Боргова стійкість України: критерії оцінювання та особливості методології. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2011. Вип. 3. С. 49–57.
3. Мороз І. Управління зовнішнім державним боргом України в умовах соціально-економічних та пандемічних шоків. Світ фінансів. 2021. № 1(66). URL: DOI: 10.35774/sf2021.01.048
4. Сташук О. В., Боричевська І. Г. Зовнішній державний борг України : сучасні тенденції та особливості обслуговування. Ефективна економіка. 2021. № 2. URL: DOI: 10.32702/2307-2105-2021.2.11
5. Філатова Г. П., Журавка Ф. О. Оцінка впливу показників економічного розвитку на державний борг України. Актуальні проблеми економіки. 2020. №12 (233). С. 38–48.
6. Dudchenko V.Yu. Interaction of Central Bank Independence and Transparency: Bibliometric Analysis. Business Ethics and Leadership. 2020. Vol. 4(2). P.109–115.
7. Molotok I.F. Bibliometric and Trend Analysis of Budget Transparency. Business Ethics and Leadership. 2020. Vol. 4(2). P.116–122.
8. Bohmann R., Block S. The impact of external debt on growth revisited: The role of institutions. Empirical Economics. 2020. Vol. 59(5). P.2367–2388.
9. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>
10. Про національну безпеку України : закон України від 21.06.2018. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

-
1. Reinhart, C.M., & Rogoff, K.S. (2009). The aftermath of financial crisis. American Economic Review 99, 466–472.
 2. Karapetian, O., & Rybak, S. (2011). Borhova stijkist' Ukrainy: kryterii otsiniuvannya ta osoblyvosti metodolohii. Visnyk Ternopil'skoho natsional'noho ekonomichnoho universytetu, 3, 49–57.
 3. Moroz, I. (2021). Upravlinnia zovnishnim derzhavnym borhom Ukrainy v umovakh sotsial'no-ekonomichnykh ta pandemichnykh shokiv. Svit finansiv, 1(66), URL: DOI: 10.35774/sf2021.01.048
 4. Staschuk, O. V., & Borychevs'ka, I. H. (2021). Zovnishnij derzhavnyj borh Ukrainy : suchasni tendentsii ta osoblyvosti obsluhovuvannya. Efektyvna ekonomika, 2, URL: DOI: 10.32702/2307-2105-2021.2.11
 5. Filatova, H. P., & Zhuravka, F. O. (2020). Otsinka vplyvu pokaznykiv ekonomichnoho rozvytku na derzhavnyj borh Ukrainy. Aktual'ni problemy ekonomiky, 2 (233), 38–48.
 6. Dudchenko, V.Yu. (2020). Interaction of Central Bank Independence and Transparency: Bibliometric Analysis. Business Ethics and Leadership, 4(2), 109–115.
 7. Molotok, I.F. (2020). Bibliometric and Trend Analysis of Budget Transparency. Business Ethics and Leadership, 4(2), 116–122.
 8. Bohmann, R., & Block, S. (2020). The impact of external debt on growth revisited: The role of institutions. Empirical Economics, 59(5), 2367–2388.
 9. Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsij schodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: Nakaz vid 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>
 10. Pro natsional'nu bezpeku Ukrainy : zakon Ukrainy vid 21.06.2018. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>